

УДК 343.123.12

Г. Остафійчук,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права

Інституту права та суспільних відносин

ДВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Актуальність статті полягає у виченні нових теоретичних положень ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) щодо повноважень прокурора у кримінальному провадженні. Прокурор здійснює процесуальне керівництво в досудовому розслідуванні за ходом проведення кримінального провадження, надає вказівки слідчому щодо проведення слідчих (розшукових) дій і відповідає за результати розслідування. Новелою КПК України є проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час установлення особи, котра підозрюється в учиненні кримінального правопорушення. Кримінальний процес побудований так, що він обмежує права і свободи людини та громадянина під час проведення процесуальних дій, які в окремих випадках застосовуються відносно підозрюваного з метою встановлення обставин кримінального правопорушення. Використання негласних слідчих (розшукових) дій передбачає кілька процедурних моментів, які фіксуються за допомогою технічних засобів на електронний носій. Деякі теоретичні та практичні аспекти проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні мають своїм наслідком певні непорозуміння з боку слідчих, які проводять їх або доручають проведення оперативним співробітникам оперативних підрозділів. Тому прокурорський нагляд, контроль і керівництво має здійснюватися так, щоб, з одного боку, не було допущено порушень чинного законодавства, а з іншого – проведення негласних слідчих (розшу-

кових) дій має встановити докази, які свідчать про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення.

Метою статті є систематизація (класифікація) технічних засобів, які використовуються у кримінальному провадженні.

Наукові розробки за темою статті включають питання використання науково-технічних засобів у кримінальному процесі, джерела походження, призначення, суб'єкти застосування. Аналіз наукових монографічних публікацій, статей свідчить про розширення кола вчених, які надають нові теоретичні обґрунтування, розкривають теоретичні положення проблеми та визначають шляхи подальшого вдосконалення.

Серед останніх робіт варто зазначити монографічні публікації Р.С. Белкіна, О.М. Бандурка, Д.Б. Сергеева, С.В. Слінька, В.Ю. Шепітька, В.О. Коналової та ін., які надали положення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні й визначили елементи прокурорського нагляду, контролю та керівництва [1; 6; 8; 9].

Ст. 121 Конституції України встановлює єдину систему прокуратури, на яку покладається таке: підтримання державного обвинувачення в суді, представництво інтересів громадян або держави в суді у випадках, визначених законом, нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів приму-

сового характеру, пов'язаних із обмеженням прав і свобод громадян.

Прокуратура отримала повноваження, які повинні забезпечити всі форми захисту прав і свобод громадян. Потрібно зазначити, що у США, ФРН, Великобританії, Японії функціонують органи прокуратури як державний правозахисний механізм. Ураховуючи зростаючу роль суду в разі захисту прав і свобод громадян, не варто прогнозувати звуження меж прокурорської діяльності. Прокурор першим приймає процесуальне рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а суд складає ухвалу після отримання подання слідчого, яке погоджено з прокурором.

Застосування технічних засобів у кримінальному провадженні необхідно визначити на підставі їхньої практичної реалізації слідчим.

Тому у статті ми спробуємо насамперед визначити класифікації технічних засобів. Класифікації технічних засобів подано в роботах П.П. Артеменка, В.І. Декшне, Е.Ф. Толмачева. Вони встановили варіанти класифікації за критеріями, у тому числі на основі багаторівневих схем, що містять не тільки принципи, а й окремі групи або моделі технічних засобів [8, с. 156].

Г.Ф. Хараберюш надає яскравий приклад класифікації та вважає, що технічні засоби застосовуються у правоохоронній діяльності на підставі трьох основних критеріїв, до яких зараховані такі: напрями застосування; джерела походження; призначення. Джерела походження засобів спеціальної техніки, що використовуються в діяльності правоохоронних органів, на його думку, можна поділити на три групи: загального застосування (приспосовані), застосування з незначною доробкою (модифіковані), спеціально розроблені (унікальні).

Приспосовані технічні засоби можуть використовуватись на всіх стадіях кримінального провадження, але найбільше поширення вони мають в оперативно-розшуковій діяльності, а

також під час проведення експертних досліджень. Тактика й методика застосування цієї групи засобів спеціальної техніки бувають як стандартними, так і скорегованими з урахуванням специфіки оперативно-розшукової діяльності [10, с. 122].

Прокурор наділений повноваженнями для контролю стосовно захисту прав і законних інтересів осіб під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, але, як відмічає В.О. Волинський, «у цьому разі немає судового контролю за виконанням проведення негласної слідчої (розшукової) дії» [2, с. 77–79].

Прикладом цього є припинення подальшого втручання у приватне спілкування після того, як досягнуто результат негласної слідчої (розшукової) дії, однак строк дії ухвали слідчого судді не закінчився.

На підставі викладеного пропонуємо покласти на прокурора обов'язок повідомляти слідчому судді, який надав дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, про прийняте ним рішення припинити слідчу дію. Для вдосконалення цього положення пропонуємо внесення доповнення до ч. 5 ст. 249 КПК України.

Пропонуємо таку редакцію цієї норми: «Прокурор під час контролю за проведенням негласної слідчої (розшукової) дії зобов'язаний прийняти процесуальне рішення про припинення подальшого проведення слідчої дії, якщо в цьому зникла необхідність. Копію процесуального рішення прокурор повинен надати слідчому судді, який склав ухвалу на її проведення».

Також у статті ми маємо встановити систему проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі використання технічних засобів. Незважаючи на достатню поширеність категорії «система», на сьогодні не існує її загального визначення. Філософія права під системою розуміє сукупність взаємодіючих компонентів. Наукова теорія системи з позиції її методології використовує цей термін, розуміючи під системою «групу однорідних або різнорідних явищ,

що мають елементи єдності». Головне в цьому визначенні є те, що система розглядається як єдине ціле.

У юридичній науці дослідження системи реалізується за допомогою сформованих підходів. Аналіз літератури надає підстави для визначення, що будь-який об'єкт є системою лише стосовно певної мети. З урахуванням зазначеного, термінологічна одиниця «система» набуває такого значення: вона структурована як цілісна єдність взаємопов'язаних елементів, між якими існують взаємозв'язки, що зумовлюють динаміку її існування й реалізацію цільових функцій.

Статистична сутність системи розкривається шляхом виявлення та усвідомлення структури, вираженої за допомогою закономірних зв'язків. Структура характеризує систему з боку якісної визначеності. Це важлива, але недостатня характеристика. Динаміка системи може розкриватися через аналіз функцій кожного елемента й розвитку загалом.

Звернімо увагу на той факт, що, відповідно до системного підходу, застосованого в науковій літературі, закономірності системи домінують над її компонентами. Залежно від побудови системи, її компоненти мають відносну самостійність.

Класифікація технічних засобів, які використовуються у кримінальному провадженні, має здійснюватися з позицій системного підходу, зокрема в невід'ємному зв'язку із процесуальними, слідчими, негласними слідчими (розшуковими) діями під керівництвом і наглядом прокурора та контролем слідчого судді. Теоретичні положення класифікації були предметом розгляду В.І. Галаган, М.О. Селіванова, М.І. Сидоренко [3, с. 11; 5; 7, с. 59]

Кримінальний процес є врегульованою законом діяльністю слідчого, прокурора під час досудового розслідування, судового розгляду й вирішення питань кримінального провадження. Кримінальне провадження, згідно з п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, визначається

як стадія досудового розслідування та судового розгляду. Стадія досудового розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Для досягнення цього результату органи досудового розслідування діють у межах компетенції на підставі норм КПК України, проходять певні етапи. Система стадій кримінального провадження визначається як системність кримінального процесуального права. Із позицій системного підходу доцільним буде провести науковий аналіз технічних засобів у розрізі стадії досудового розслідування.

Технічні засоби застосовуються у кримінальному провадженні під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення або особу, котра підозрюється в його вчиненні, неможливо отримати в інший спосіб.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій і отримані результати.

Слідчий суддя за клопотанням прокурора або клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин із моменту його отримання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав. Слідчий суддя в ухвалі повинен указати вид негласної слідчої

(розшукової) дії та відомості про ідентифікаційні ознаки, телекомунікаційну мережу, обладнання.

Технічні засоби, згідно з КПК України, можна класифікувати так:

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

- зняття інформації з електронних інформаційних систем;

- зняття інформації на магнітоносії під час приватного спілкування.

Друга група включає таке:

- аудіо-, відеоконтроль особи;

- аудіо-, відеоконтроль місця кримінального правопорушення;

- технічний контроль за вчиненням кримінального правопорушення;

- установлення місця знаходження радіоелектронного засобу.

Отже, необхідно відмітити, що технічні засоби, які застосовуються у кримінальному провадженні, повинні бути сформульовані у вигляді системи та згруповані так. По-перше, технічні засоби, що використовуються під час досудового розслідування, забезпечують виконання завдань кримінального провадження слідчим. По-друге, прокурор забезпечує процедуру проведення процесуальних, слідчих розшукових дій за допомогою технічних засобів у кримінальному провадженні, здійснює контроль за їх виконанням. Він має повноваження припинити проведення негласних слідчих (розшукових) дій у разі встановлених порушень закону. По-третє, слідчий суддя після отримання матеріалів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій складає ухвалу та контролює проведення цих дій за допомогою технічних засобів. У разі встановлених порушень слідчий суддя розглядає скаргу в судовому засіданні на стадії досудового розслідування та приймає заходи щодо їх усунення.

Ключові слова: слідчий, прокурор, слідчий суддя, ухвала, досудове розслідування, система, технічні засоби.

У статті розглядається положення щодо прокурорського нагляду, контролю та керівництва під

час проведення негласних слідчих (розшукових) дій на стадії досудового розслідування. Подається класифікація й система застосування технічних засобів, які використовуються в разі проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Визначаються положення щодо складання ухвали слідчим суддею та його контрольних функцій під час розгляду матеріалів із проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

В статье рассматривается положение относительно прокурорского надзора, контроля и руководства при проведении негласных следственных (розыскных) действий на стадии досудебного расследования. Предоставляется классификация и система применения технических средств, используемых при проведении негласных следственных (розыскных) действий. Определяются положения относительно составления определения следственным судьей и его контрольных функций при рассмотрении материалов о проведении негласных следственных (розыскных) действий.

This paper examines the position of Public Prosecutions, control and management during the undercover investigation (search) actions under preliminary rozslidluwannya. Available classification system and the use of technical means used in the case of covert investigative (detective) action. Identify the position of investigating judge drafting the decision and its control functions when considering materials to conduct covert slichdyh (search) action.

Література

1. Белкин А.Р. Теория доказывания : [науч.-метод. пособ.] / А.Р. Белкин. – М. : НОРМА, 1999. – 418 с.

2. Волынский В.А. Криминалистическая техника: наука – техника – общество – человек / В.А. Волынский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 311 с.

3. Галаган В.И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования : автореф. дисс. ...

канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза» / В.И. Галаган. – К., 1992. – 24 с.

4. Лысов Н.Н. Фиксация доказательной информации при раскрытии преступлений / Н.Н. Лысов. – М. : Академия МВД России, 1996. – 62 с.

5. Селиванов Н.А. Научно-технические средства расследования преступлений : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза» / Н.А. Селиванов. – М., 1965. – 34 с.

6. Сергеева Д.Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Д.Б. Сергеева. – К., 2008. – 16 с.

7. Сидоренко Н.И. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел: учебная дисциплина, самостоятельная юридическая наука / Н.И. Сидоренко. – К. : НИ и РИО КВШМ МВД СССР, 1984. – 126 с.

8. Специальная техника и ее применение : [учеб. пособ.] / [П.П. Артеменко, Б.П. Воронин, Г.М. Воскресенский и др.]. – М. : Акад. МВД СССР, 1982. – 348 с.

9. Криміналістика : [підручник] / [В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.] ; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.

10. Хараберюш Г.Ф. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ: Загальна частина : [навч. посіб.] / Г.Ф. Хараберюш ; ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – 2-е вид., перероб. і доп. – Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 284 с.

